

פרק חמשי; דפים כ – כא

ל.ב. מה דינו של האוכל דם בהמה חיה ועוף; דם דגים וחגבים; דם שקצים ורמשים; דם מהלכי שתיים; דם ביצים?

דם [שהנפש יוצאה בו] של בהמה חיה ועוף, בין טמאים בין טהורים – האוכלו במזיד חייב כרת ובשוגג חטאת (לעוף ולבהמה. וחיה בכלל 'בהמה'). בכלל זה דם הכוי, אף לדעת האומר בריה בפני עצמה הוא, לא חיה ולא בהמה (וכל דם לא תאכלו בכל מושבתיכם לעוף ולבהמה. כל נפש אשר תאכל כל דם... – כלל ופרט וכלל, להביא כל דבר שיש בו טומאה קלה וטומאה חמורה ויש בו איסור והתר והוא מין בשר).

דם דגים וחגבים מותר (שאינם 'כעין הפרט', לפי שאין בהם מצב של איסור ומצב של התר אלא כולו התר שהרי אינם טעונים שחיטה, וגם אין בהם טומאה חמורה).

ואולם אם כינסו אסור מדרבנן, שהרואהו אוכל סובר מותר לאכול דם בהמה חיה ועוף, אבל אם יש בו קשקשים התיר רב מפני שאין חשש החלפה בדם בהמה.

א. אפשר אפילו לא נשאר בו קשקשים אלא נותנם בו אחר כך (כן משמע ברמ"א י"ד פ"ג, ג. עפ"י

חדושי הגרעק"א שם טו, ט. וצ"ע אם מועילה נתינת קשקשים בדם חגבים ודם אדם).

ב. מפשט הגמרא נראה לכאורה, וכן משמע בתוס', שאם לא כינסו מותר אפילו אין בו קשקשים

(עפ"י כנסת הגדולה י"ד סו בהגהות ב"י אות מט. ולפי"ו צריך לדחוק קצת בלשון התוס' והרא"ש

בחולין סד:). ויש מי שכתב בדעת הרי"ף שאם לא כינסו אין מותר אלא בקשקשים, ואם כינסו

אסור אפילו בקשקשים (כנה"ג שם בדעת הרי"ף).

ג. ברמב"ם (מאכלות אסורות ו, א) מבואר שדם דגים טהורים מותר אפילו כנסו לתוך כלי ללא

קשקשים, ורק בדם דגים וחגבים טמאים אסור רב. והראב"ד השיגו.

ד. דם חגבים מותר גם הוא ע"י הכר כדן דם דגים (עפ"י תורת הבית הקצר ג, ה; רבנו ירוחם טו ח"ה כד;

פרי חדש סו סק"ד; דברי חמודות חולין פ"ח ככד. וע' תוי"ט).

דם שקצים ורמשים – אינו באיסור אכילת דם (שאינם כעין הפרט, כי אין בהם טומאה חמורה וכדלהלן).

ואולם האוכל כוית דם שרצים לוקה משום אכילת שרץ, לפי שנתרבה דמו כבשרו (וזה לכם הטמא. לעיל

ד:). ודוקא כשהתרו בו משום 'שרץ' אבל לא כשהתרו בו משום 'דם'.

(ודי בהתראה 'אל תאכל דם השרץ', ואין צריך לפרש שאיסורו הוא משום שרץ (אביר יעקב).

דם מהלכי שתיים אינו באיסור דם (שאינו כעין הפרט, כי אין בהם טומאה קלה, וגם אין בהם איסור והתר.

ואין ללמדו ב'קל וחומר' לאיסור, משום שנאמרוזה לכם הטמא כב).

ואולם דם שפירש מן האדם כגון דם שעל גבי ככר – גורדו [מדרבנן] ואוכל את הככר.

א. לפרש"י, אין זה בגדר איסור אלא 'מצות פרוש', ורק אם כינסו אסור (ועל זה שנו בברייתא דם

מהלכי שתיים... אסור). והתוס' כתבו ש'מצות פרוש' ו'איסור' היינו הך.

ב. האוכל דם אדם – לוקה מכת מרדות (רמב"ם מאכלות אסורות ו, ב).

ג. יש בתנא דבי אליהו (רבה טו) שדם אדם אסור מהתורה, ק"ו מבהמה חיה ועוף שדרכם באכילה

ודמם אסור. ועוד מלשון הכתוב דם כל בשר לא תאכלו).

דם שבין השינים – מוצצו ובולעו ואינו חושש.

דם ביצים – ביצי תרנגולת וכדו') אינו באיסור דם (כיון שאינו מין בשר ואינו דומה לפרט).

ואולם הביצה שיש בה דם, יש בה באופנים מסוימים איסור משום ריקום אפרוח. ויש אומרים

שגם כשאין חשש ריקום, הדם אסור משום מראית העין. ויש מתירים (ע' בחולין סד ובראשונים).

וּכְתַבּוּ רֵאשׁוּנִים שֶׁאֵף לְפִי הַדְּעָה שְׁמוֹתָר, נוֹהֲגִים לְכַתְחִילָהּ לְהִסְרֵוּ כַּדִּין דָּם שֶׁ"ג הַכֹּכֵר שְׁגוֹרְרִים אוֹתוֹ (עפ"י אִיסוּר וְהֵתֵר מִב, א).

דף כא

לג. האם ובאלו אופנים ישנה 'טומאה קלה' ו'טומאה חמורה' בעוף, בבהמה, באדם, בשרצים, בדגים וחגבים?

עוף ובהמה וחייה יש בהם טומאה חמורה – שמטמאים אדם לטמא בגדים; בהמה שנתנבלה, דמה ובשרה מטמאים במשא טומאת בגדים [ולבית שמאי, דם נבלות אינו מטמא]. ונבלת עוף טהור – מטמא בגדים בבית הבליעה [אבל אינה מטמאה אדם במגע ובמשא].

וכן יש בהם טומאה קלה, כלומר טומאת אכלין לטמא בכביצה [במקומות ובאופנים שמיועדת לאכילה]. ואף לאחר מיתתם ישנם אופנים שאין הנבלה מטמאת טומאה חמורה אלא טומאה קלה, כגון חתיכת נבלה פחותה מכזית שצרפה לפחות מכביצה אכלין. [מבואר בגמרא שבאופן זה אין צריך הכשר משקה כיון שיש אפשרות שתטמא טומאה חמורה – ע"י השלמת הנבילה לכזית – וכל שסופו לטמא טומאה חמורה אינו טעון הכשר].

א. כתבו התוס' שרב חנניא חולק על ר' חייא וסובר שטעונה הכשר כיון שעתה אינה ראויה לטומאה חמורה. אבל הרמב"ם הביא שתי האוקימתות, ולדעתו כנראה לא נחלק ר' חנניא בדין זה על ר' חייא (עפ"י כסף משנה טו"א ג, ד).

ומבואר מדברי החזו"א (ליקוטים עמ' 340), שאם חשב עליו לאכילה לפני שפירש החצי-זית מן הנבלה, לכל הדעות אין צריך הכשר (וע"פ חזו"א עוקצין ה, ט).

ב. משמע ברמב"ם (טו"א ג, ד), שגם ההשלמה משאר האוכלין אינם צריכים הכשר. ואין הדבר ברור (ע' חזו"א עוקצין ה, י).

ואם יש נבלה כזית ומחופה בבצק – מטמאת במשא טומאה חמורה, אבל אינה מטמאת במגע טומאה חמורה שהרי היא מחופה, אבל מצטרפת עם הבצק לכביצה לטמא טומאת אכלין.

באדם – לאחר מיתה יש בו טומאה חמורה; במגע במשא ובאהל, ואין בו טומאה קלה [שאם הוא פחות מכזית וצרפו עם אכלין כנ"ל – אינו מטמא, שבטלה דעתו אצל כל אדם. ואם חפחו בבצק – הלא טומאת מת בוקעת ועולה בוקעת ויורדת והרי כאן טומאה חמורה].

א. אפילו נגע בבצק מן הצד ולא האהיל על המת, הבצק טפל למת ככסותו של מת שהנוגע בה טמא (עפ"י שטמ"ק. וע"פ שפ"א וחזו"א; שעורי ר' שמואל ב"ב כ.).

ב. ברמב"ם (טומאת אוכלין ג, ד) מובא שפחות מכזית מבשר המת שהשלים עליו לכביצה משאר אוכלין, צריך מחשבה לטמא טומאת אוכלין. והראב"ד השיגו שבגמרא נראה שאפילו במחשבה אינו משלים, מפני שבטלה דעתו. ויש מפרשים שלדעת הרמב"ם רב חנניא חולק על האמור לעיל, ולדעתו אין אומרים בזה 'בטלה דעתו'.

החותך בשר מן האדם החי; אם חישב עליו וייעדו לאכילה – מטמא טומאת אכלין, ואם חתך בשביל אכילת כלב אין די אלא צריך מחשבה מיוחדת לאדם. וצריך הכשר כשאר אכלין.

הרמב"ם (טומאת אוכלין ג, ט) כתב שאין צריך הכשר, והראב"ד השיגו. וכתב החזו"א (עוקצין ה, יא) שקרוב לוודאי נפלה טעות סופר בלשון הרמב"ם וצריך לומר 'אם חשב עליו לאדם הרי זה צריך הכשר'.

שרצים ורמשים אין בהם טומאה חמורה, שאינם מטמאים במשא, ואף במגע אינם מטמאים אדם לטמא בגדים, אבל מטמאים טומאה קלה (בסוג ובמקומות שהם נאכלים, או ע"י מחשבה מיוחדת). וטעונים הכשר כשאר אכלין. ע' חזו"א פ"ה יג, י. וכן דגים וחגבים אינם מטמאים טומאה חמורה כלל.

פירוט דיני הכשר ומחשבה לטומאת אוכלין בנבלות בהמה ועוף – בבכורות ט-י.

דף כב

לד. א. מה דינו של דם האברים לענין אכילה? ומה דין דם הלב, בעוף ובבהמה?
ב. איזהו דם שהנשמה יוצאה בו שחייבים על אכילתו כרת? ומה דינו של דם התמצית?

א. דם האברים, ובכלל זה דם הטחול ודם הכליות וכו', אין חייבים על אכילתו כרת / קרבן-חטאת, שאינו בכלל דם הנפש, והרי נאמר כי נפש כל בשר דמו הוא כל אכליו יכרת, אבל מוזהרים עליו ב'לא תעשה'.

א. דם האברים שלא פירש ממקומו; רוב הראשונים מתירים אף מדרבנן, ויש אוסרים (ע' רמב"ם ומפרשיו, הל' מאכ"א ו).

ב. יש ראשונים הסוברים שדם הכבד אין בו איסור תורה כלל (עתוס' חולין קי: קיא. וע"ע נוב"י קמא כט; שער אפרים פח).

הוא הדין לדם של הלב – הריהו כדם שאר האברים. אבל דם הנמצא בחלל לב הבהמה, שמקלה לשם בשעה שהנשמה יוצאה, הריהו בכלל דם הנפש ובכרת (עפ"י רש"י ור"ג והערוך). ודוקא בבהמה, אבל לב עוף הואיל ואין בו כזית (ואפילו עופות גדולים, אין בדם הכנוס בלבם כזית. ריעב"ץ) – פטור.

לגרסת הרי"ף והרא"ש (בפ"ח דחולין) והרמב"ם (מאכ"א ו), דם הכנוס תמיד בלב – בכרת. ואילו זה המתכנס בו בשעת שחיטה [והוא סמיך ואינו צלול. עפ"י כנסת הגדולה, מובא בפמ"ג עב] – בלאו.

ויש סוברים להפך; דם המתכנס בלב בשעת שחיטה – בכרת, ודם הכנוס בחללו תמיד – בלאו (עפ"י יראים השלם מה; סמ"ג לאוין קלו, וכן הביא במ"מ ו, ג בשם קצת מפרשים).

ב. דם שהנשמה יוצאה בו שחייבים עליו כרת; לדברי ר' יוחנן, הוא הדם המקלה בלבד, ולא השותת לפניו ולאחריו. ולריש לקיש, גם הדם השותת שלפני הקילוח ושלאחריו הריהו בכלל דם הנפש, מלבד הדם השחור היוצא בתחילת ההקזה. וכבר נחלקו תנאים בדבר, רבי אלעזר ורבי שמעון (ובשיטמ"ק גרס: רבי ור"א בר"ש).

הלכך, הקיז דם לבהמה וקיבל דמה בשתי כוסות ושתאן, בראשון מעורב דם קילוח ובשני לא; לר' יוחנן אינו חייב חטאת אלא על הראשונה, ולריש לקיש חייב גם על השניה.

א. כן פרש רש"י. ואילו ר"ג כתב שבשתייהן יש דם קילוח, אלא שבכוס השניה מעורב דם שחור השותת לאחר קילוח, וריו"ח פוטר משום תערובת דם זה. ולרמב"ם יש פירוש אחר – ע' לחם-משנה שגגות ו, ג; הגהות הרד"ל.

ב. מרש"י בחולין (לו). משמע שלריש לקיש דם קילוח אינו דם שהנפש יוצאה בו אלא רק הדם המשחיר לאחר הקילוח. והתוס' שם הקשו עליו מסוגיתנו.

ג. הלכה כרבי יוחנן (ע' רמב"ם הל' מאכלות אסורות ו, ג; שגגות ו, ג ובלחם משנה).